

# תוכן העניינים

1. מבוא
2. "תפו ופוזזה" כסיפור לילדים
3. איורי הספר
4. תפקידים מגדריים בכתיבתו של יזהר
5. הפן הארוטי ב"תפו ופוזזה"
6. סיפור לשניים
7. סיכום

## מבוא

הסיפור "תפו ופזזה" ראה אור לראשונה בשנת 1960, בהוצאת ספריית פועלים. את הספר מעטרים איוריה של נעמי סמילנסקי, אשתו של ס. יזהר, שאיירה כמה מספריו. לכאורה, מדובר בסיפור פשוט, סיפורם של שני תפוזים, הוא והיא, הגדלים יחד על אותו ענף בפרדס, נקטפים יחד, עושים יחדיו את המסע אל בית האריזה באותה תיבה, ושם, לאחר תהליך השטיפה והמיון, הם מופרדים זה מזה על ידי אורזת המניחה את התפוזים בתיבות חדשות לקראת המשלוח לארצות שמעבר לים. זהו סיפור על אהבה תמימה, ראשונית, שנקטעת באופן שרירותי. קריאה כזו של הסיפור מאפשרת להגדירו כסיפור המיועד לילדים, והוא אכן עונה על חלק נכבד מהמאפיינים השכיחים של ספרות ילדים – ואינו עונה על דרישות מסוימות. במקביל, למרות הצגתו כסיפור לילדים, אפשר לקרוא את "תפו ופזזה" גם באופן אחר, ולטעון שבמובנים מסוימים הוא מיועד דווקא לקורא המבוגר, ואולי אף לקוראים מסוימים, ולא דווקא לכל קורא.

הסיפור מתאפיין בחלוקת תפקידים מגדרית מובהקת, כאשר תפו עונה על כל המאפיינים ה"גבריים", ואילו פזזה היא דמות "נשית" מובהקת. הגבר הוא היוזם, הוא הנועז בין השניים, הוא זה שתפקידו לתמוך באשה ולגונן עליה, בעוד האשה היא עדינה, פחות אמיצה, ועוגבנית בצורה מתגרה, מציעה לכאורה את חסדיה וממהרת לסגת. פזזה "סוחטת" מתפו עוד ועוד מחמאות, אך היא עצמה אינה נדיבה מדי במחמאותיה. חלוקת תפקידים כזו, המציגה תכונות "גבריות" ומנגידה אותן לתכונות "נשיות" אינה יוצאת דופן בספרי ילדים. למעשה, עד לעשורים האחרונים חלוקת התפקידים המגדרית היתה הנורמה בספרות ילדים, ורק לאחרונה אנו רואים ספרים המבקשים לחרוג מנורמה זו.

הטקסט מכיל גם פן ארוטי, הבא לידי ביטוי באופן שבו פונה תפו לפזזה. הזכר מחזר אחר הנקבה, ותוך כדי כך הוא משתטה, משתעשע, מתלהב ומשתמש בשפה בצורה רומזנית וארוטית, שקורא מבוגר יוכל לפענח אותה כהפגנה של מיניות. בנוסף לכך, הקורא נרמז על הבטחה כלשהי לעתיד מזהיר, למסע הרפתקני שטיבו אינו ברור, שהתפוז הגבר מייחל לו בכל לבו, בעוד התפוז האשה קצת מתייראת מפניו. שני התפוזים וחבריהם למטע יוצאים יחד למסע, שבסופו מצפה הקורא למימושה של אותה הרפתקה – מימוש שיכול להקביל גם למעשה אהבה. כאמור, ההרפתקה אינה מתממשת, כיוון שיזהר קוטע אותה לפתע, באמצעות אורזת התפוזים, השרה לעצמה שיר אהבה, בעודה שמה קץ לאהבת התפוזים התמימה.

## "תפו ופוזזה" כסיפור לילדים

תפו ופוזזה הם תפוז-הוא ותפוז-היא, שצמחו על אותו ענף בפרדס, ולאחר שרוח חורפית תולשת ממקומם את העלים שחצצו ביניהם הם מתוודעים זה אל זה. תפו מתאהב בפוזזה ברגע שבו הוא רואה אותה ומתחיל לחזר אחריה במרץ ובהומור רב בעודם מבליים יחד על הענף בפרדס שטוף האור. חיזוריו נענים, אם כי בצורה מסויגת משהו. בזמן שתפו מכנה את אהובתו "פוזזה שלי" מהרגע הראשון, היא משתמשת בביטוי "תפו שלי" רק לקראת סוף הסיפור, ברגעים של אימה. שני התפוזים מחכים לקטיפ, למסע לבית האריזה, ומשם למסע לארצות שמעבר לים. תפו, הגבר, מתלהב מהמחשבה על ההרפתקה, ואילו פוזזה לא היתה מתנגדת להישאר במקומה הנעים והנוח שבפרדס. ההרפתקה המיוחלת מגיעה לבסוף, אך היא מתגלה כמסע מסויט למדי, שופע טלטלות, תבהלות ותקריות מפחידות ולא נעימות, שבסופן שני התפוזים מופרדים זה מזה. הסיפור מחולק לשני חלקים מובחנים זה מזה, שאותם ניתן להגדיר כשלב החיזור ושלב המימוש, שהוא ההרפתקה שאינה עולה יפה.<sup>3</sup>

משפט הפתיחה של הסיפור יוצר את הרושם שמדובר במעשייה קלאסית. "הנה מעשה שהיה בפרדס ההוא, שאתה רואה שם." משפט זה מקביל לאותו "היה היה פעם" שבו מתחילות כל האגדות, ובנוסף לכך יזהר פונה ישירות לקורא-הילד (אתה), ובכך יוצר לכאורה את הקשר הישיר בין המספר למאזין. עם זאת, מבנה המעשייה הקלאסית נזנח מיד, וגם הקשר הבלתי אמצעי בין המספר למאזין נעלם, והפנייה הישירה למאזין חוזרת על עצמה רק לקראת סוף הסיפור, כשיזהר מזכיר את בית האריזה "הגדול, החדש הזה, אתה יודע", ובסיום, כשיזהר מפציר בקורא, "אל תצטער, חביבי."

גורם נוסף התורם לאווירת המעשייה של הסיפור הוא האנשתם של גיבוריו, שני התפוזים. בדומה לחתול במגפיים, המפגין חוכמה יוצאת דופן, או לכלבים המובילים את החייל אל הנסיכה, גם התפוזים מוצגים כאנושיים, בעלי רצונות, רגשות ויכולת דיבור. המספר הוא מספר יודע-כול, שוב, בדומה לסיפור מעשייה קלאסי, אם כי יזהר נוטה להיצמד יותר לנקודת המבט של התפוז הגבר, שהולכת ומשתלטת על הסיפור לקראת סופו. עם זאת, "תפו ופוזזה" בפירוש אינו מעשייה קלאסית. מעשיות מתאפיינות בתבנית מסוימת. ברובן נדרש הגיבור להתמודד עם משימה מסוימת, לצלוח סכנות וקשיים, ורק לאחר שהוא גובר על המכשולים הוא זוכה לגמולו, ותוך כדי כך הופך מדמות ילדית לדמות בוגרת. תפו ופוזזה אינם נדרשים למשימה שכזו. אמנם מחכה להם הרפתקה, אך היא אינה מצריכה מעורבות פעילה שלהם, ואינה מבטיחה להם טרנספורמציה כלשהי שתהפוך אותם למשהו אחר. הקונפליקט שאיתו נדרשים גיבורי המעשיות הקלאסיות להתמודד אינו קיים כאן. במעשייה הקלאסית, יותר משהגיבור נדרש להתמודד עם קשיים חיצוניים, עליו להתמודד עם מרכיב כלשהו באישיותו

---

<sup>3</sup> אלכס זהבי, תפו ופוזזה – ספר לילדים?